

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Židovské symboly jako příklad pro rozvíjení symbolové
didaktiky v náboženské výchově adolescentů

Vedoucí práce : PhDr. Ludmila Muchová, Dr.

Autor práce : Eva Kunzová

Studijní odbor : Náboženská výchova a etika

Kombinovaná forma studia

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Em Kade

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Ludmile Muchové, Dr., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce

OBSAH

<u>ÚVOD</u>	5
1. <u>SYMBOL</u>	7
1.1 Definice a teorie symbolu	7
1.2 Symbol v bibli	8
1.3 Symbol dle pojetí Ricoeura	9
1.4 Symbol a mýtus	11
2. <u>CHARAKTERISTIKA ADOLESCENTNÍHO VĚKU S OHLEDEM NA MOŽNOST POROZUMĚT SYMBOLŮM</u>	13
2.1 Pojem adolescence	13
2.2 Stádium-formálních logických operací	13
2.3 Závěr	16
3. <u>DAVIDOVA HVĚZDA</u>	17
3.1 J.Lion : Davidova hvězda v pražském znaku	17
3.2 J.D. Austerlitz : Je Davidova hvězda znakem židovským? Je hvězdou Davidovou?	17
3.3 G.G. Scholem : Magen David	18
3.4 Závěr	21
4. <u>MENORA</u>	23
4.1 Informace knihovny Pražské židovské obce	23
4.2 Pojetí meny židovského rabína M. Goldbergera	23
4.3 Závěr	28
5. <u>SYMBOLOVÁ DIDAKTIKA</u>	29
5.1 Symbolová didaktika obecně	29
5.2 Návrh didaktického zpracování dvou vyučovacích hodin	34
<u>ZÁVĚR PRÁCE</u>	37
<u>SEZNAM LITERATURY</u>	39
<u>ABSTRAKT</u>	40

ÚVOD.

Toto téma jsem si zvolila na základě své osobní zkušenosti, kterou bych mohla široce shrnout pod pojem „hledání“. Hledání své identity, sebe sama, hledání odpovědí, poznání, které mi rodiče ani školní vzdělání ani náboženské vzdělávací minimum (1. – 7. třída) nenabídlo.

Předpokládám, že většina dnešních dětí a mladých lidí vyrůstá v obdobné výchovné nabídce. Výchova ke slušnosti – to se dělá a to ne, k povinnosti. Škola a celá společnost vychovává především k budoucí pracovní způsobilosti a to informačním způsobem. Výuka náboženství nabízí neformální volnější prostor k oslovení celistvosti člověka ve všech jeho vazbách na stvořitele i stvoření. Záleží tedy na vyučujícím jakou metodu zasvěcování do naší prvotní přirozenosti (nadpřirozenosti) zvolí.

Hodiny náboženské výchovy si upamatovala jako rytmické opakování vyprávění náboženských příběhů, které se kdysi udály a já k nim musím mít úctu. V období tzv. 1. naivoty jsem ji skutečně měla. Později přišly ke slovu mé vlastní rozumové zkušenosti, které neměly nic společného s tím, čemu jsem dříve věřila. Začala jsem rozlišovat svět na živý, vnímaný smysly a svět mrtvý, svět nábožných pohádek, ze kterých jsem vyrostla. Hodiny náboženství a nedělní mše svaté, jsem přežívala opakovaným pozorováním velkých obrazů v temných tónech a pískovcových soch, které ve stnulém prostoru chrámu oživovala má fantazie.

Paradoxně to, co skrývalo život jsem měla za mrtvé.

Na mé osobní cestě k poznání, víře, nacházení sebe sama, porozumění světu se hrála významnou roli řeč symbolů. Fungují obdobně jako vrata ukrývající poklad. Chodíte kolem těch obyčejných vrat roky a přehlížíte je, protože přeci víte, že je to vjezd do dvora. A pak, jednou vám někdo půjčí klíč... a vy žasnete kam až vedou a co vše je za nimi pro vás ukryto. Bezedná truhla bohatství.

Cestu k druhé naivitě, k poznání mé prvotní přirozenosti mi zprostředkovala řeč symbolů v poezii, obrazech, mýtických bájích.

Tato práce si z uvedených důvodů klade za cíl podat příklad aplikace teorie symbolu v hodinách náboženské výchovy adolescentů. Záměrem práce je propojit obecné nábožensko-pedagogické hledisko a hledisko didaktické. Proto se chci zabývat na teoretické

úrovni tématy symbol, symbolová didaktika a vývojově psychologickou charakteristikou adolescence.

S ohledem na záměr práce, která má vyústit do nabídky praktické aplikace teorie symbolu, jsem zvolila práci s židovskými symboly- Davidovým štítem a menorou. Proto jim také věnuji pozornost na úrovni teoretického pojednání.

Na příkladech židovských symbolů bych ráda zprostředkovala dospívající generaci nahlédnutí do odlišné kultury etnika, které bylo před II. světovou válkou v Evropě a zejména v naší zemi početně zastoupené, které bylo až do té doby etnickou menšinou, žijící vždy ve svém religiózním světě, který evropskou křesťanskou společnost provokoval svou jinakostí. Náboženský rozměr osobnosti úzce souvisí s identitou jedince i společnosti. Začleňuje, ohraničuje životní teritorium, může i vyčleňovat. Vytváří prostor pro základní vnímání příslušnosti a tím také potenciální nebezpečí xenofobie, nacionalismu, rasismu.

Prostřednictvím teoretického výkladu pojmu symbol, ukázkou zrození symbolu na příkladu Davidovy hvězdy a práce se symbolem Menory by měli mladí lidé zakusit život ukrytý v symbolu jako klíč k hlubšímu poznání, pochopení sebe sama a vztahů světa viditelného i neviditelného.

Práce je uspořádána následovně: První kapitola pojednává o symbolu, symbolické řeči jako o prostředku hlubšího pochopení skutečností člověka a světa. Vycházím především z filozofického pojetí P. Ricouera. Právě filosofický přístup k symbolu vnímám jako nejširší i nejhlubší pojetí tématu.

V kapitole druhé stručně charakterizuji vývojové období zvané adolescence a schopnost operativního formálního logického myšlení.

Ve třetí a čtvrté kapitole analyzuji vznik a význam dvou ústředních symbolů menory a Magen David.

V páté kapitole dělím symbolovou didaktiku na část teoretickou a praktickou ukázkou práce se symbolem, která má zpřístupnit obecná didaktická východiska pro práci se symboly.

1. SYMBOL

1.1. Definice a teorie symbolu

Slovo symbol se odvozuje z řeckého slovesa *symballein*, „dát dohromady“, „složit“. Podstatné jméno zní *symbolon*. Slovo *symbolon* jako nejstarší nález se objevuje na staroegyptské olověné značce. Ty se v antice používaly jako průkazní známky, latinsky nazývané *tessera* (původně *tessera* znamenala totéž co *symbolon*, až později se tento pojem zhustil na znamení – obrazové sdělení, které *testera* nesla¹). Zároveň se však slovo *symballein* používalo v obratech, které opisovaly sbírání, skrývání, zastírání. Znamení jež se stalo symbolem, tedy šifrovalo, maskovalo smysl výpovědi, či znázornění. Nezasvěcený pozorovatel již takto zakódovanou výpověď nebyl schopen chápat.

Slovo *symbolum* znamenalo také shrnutí věrouky určitého náboženského společenství v několika základních výpovědích. Takovému shrnutí bylo vždy vlastní něco tajuplného, *arcanum*.²

Podle F.Vonossena není symbol původně „symbolem něčeho“ (tj. něčeho jiného), nýbrž „symbolem z něčeho“ (tj. z několika protikladných částí). Příklad dávání polovin rozlomeného prstenu, jejichž spojením si potomci dvou přátel mohli navzájem prokázat svou totožnost, je de facto alegorií symbolu. Stoikové užívali pojmu symbol, když v něčem spatřovali zastřený odkaz na filozofickou nebo teologickou pravdu. Hlubinu a nepochopitelné pravdy nelze vysvětlit jinak než pomocí a ve smyslu analogie – neznámé přiblíží + známým. V moderním jazykovém úzu může být symbol jak *signum significatum* tak i *signum representativum*, něco označuje, něco reprezentuje. Význam symbolů nespočívá v něm samém, nýbrž vyjadřuje nad něj. Podle Goetha jde o pravou symboliku všude tam, kde něco zvláštního reprezentuje to, co je všeobecné.³

Pro náboženského člověka je symbol konkrétním fenoménem v němž se myšlenka Božského a absolutního stává imanentní takovým způsobem, že ji symbol vyjadřuje zřetel-

¹ U. Becker, Slovník symbolů, str.5

² U. Becker, Slovník symbolů, str.5

³ M. Lurker, Slovník biblických obrazů a symbolů, str. 12

něji, než by to mohla učinit slova. Pro toho, kdo je schopen citlivě vnímat, může symbol otevřít přístup k zakoušení Boha tam, kde každé jiné pojmové myšlení selhává.⁴

Stephan Wisse vnímá symbol jako „nápadný, do očí bijící znak, vyjadřující začátek transcendentního“. Symbolický význam se zcela liší od konvenčních a náhodných znaků a nezávisle na intelektuálních poznatcích a zkušenostech odkazuje k jiné rovině bytí. Pokud je takový symbol pravý, bude se týkat pouze „vyšší“ roviny bytí. Symbol reprezentuje více než znázorňuje. Vše přirozené a materiální se v něm stává transparentním a směřuje k samému základu své existence.

Nelze vymezit přesnou hranici mezi obrazem nesoucím smysl a symbolem. Symbol a příbuzné termíny jako obraz, metafora, analogie, alegorie, do sebe vzájemně přecházejí, ale mají rozličnou mocnost a postavení.

1.2. Symbol v bibli

„Jeho věčnou moc a božství, které jsou neviditelné, lze totiž od stvoření světa vidět, když lidé přemýšlejí o jeho díle, takže nemají výmluvu.“⁵

Podle J.B. Bauera je symbolická řeč bible vystavena na charakteru semitských jazyků, které mají obecně sklon k symbolickému způsobu vyjadřování. Protože neznají abstrakta, pomáhají si konkréty, která pak díky rozšíření nabývají významu abstraktního⁶.

Symboličnost staro i novozákonních textů se vztahuje k těm oblastech života, kde se má niterné naznačit vnějším. Celek částí, stálé pomíjivým.

I zde symbol zachycuje to, co je podstatné a činí to ve vyšším smyslu po způsobu podobnosti názorným.

Z hlediska dějin spásy je symbol výrazem nepřerušného spojení mezi Stvořitelem a jeho stvořením. Vše stvořené ukazuje na Stvořitele. Zjevují-li se z plnosti božského pravzoru jednotlivé obrazy, jsou de facto sym-bolon – smíšením, setkáním času a věčnosti. Symbol je současně zahalením i zjevením. Dráždí, provokuje racio i intuici.

⁴ M. Lurker, Slovník biblických obrazů a symbolů, str. 13

⁵ Řím 1,20

⁶ M. Lurker, Slovník biblických obrazů a symbolů, str. 14

Proto může být interpretace symbolu obtížná. Zpracová-li racionální intuici, vykládá-li obsah symbolu, zůstane vždy nějaký nepřeložitelný zbytek. Právě proto, že symbol poukazuje k nepochopitelnému, neanalyzovatelnému, nelaboratornímu, nemůže jej naše racionální plně uchopit. Stejně tak, jako nemůže člověk plně uchopit sebe a svět.

Symbol je vždy extraktem ze sumy myšlenek. Je proměnný, nefixovaný. Jeho výpověď bývá v biblicko-křesťanském světě ambivalentní, dialektická. Protipóly se vzájemně podmiňují. Život a smrt, vina a smíření. A tím naznačují jednotu bytí. Jednotu v odlišnosti. Vydáme-li se cestami odlišnými, dojdeme vždy k onomu jednomu, k absolutnímu Bytí, které je příčinou všech příčin (jak učil T. Akvinský). V Kristu splývají všechny podoby bytí. On je začátek i konec, nadčasový střed. Pro starověké civilizace byl svět synoptikem. Byl uchopován imaginativně, zachycován v obrazech.

Jelikož symbol je výpovědí o bytí, je nadnárodnostní, nadnáboženský. Všechna symbolika krystalizuje kolem pólu bytí, kolem vzniku a zániku světa a tím dobra i zla. Mýty všech národů mají obdobná témata, ve kterých řeší hádanku bytí. V současnosti opět přicházíme na to, že mýtus a logos nestojí proti sobě ... mnoho obrazů starého zákona hovoří řečí mýtů, např. jednotlivé obrazy teofanie jako zemětřesení, bouře, oheň a hrom.

Křesťanská symbolika se odvozuje z řeči bible, bohaté na podobenství a obrazy. Symbolika vztahující se ke křtu a eucharistií, symbol vody, studny, ryby, klasu, vína, lisu ... se stala výrazem řeči umění. Tato emocionální síla ukrytá v symbolu oslovuje i nevěřící.

V silovém poli biblických obrazů a symbolů může dnešní racionální a pragmaticky uvažující člověk nacházet jednotu a celistvost bytí.

1.3 Symbol dle pojetí Ricouera

Ricouer rozlišuje 3 základní oblasti, ve kterých se symbol objevuje :

- oblast kosmickou
- oblast snovou, psychickou
- oblast poetickou.

Tyto oblasti jsou dimenzemi symbolu, jsou přítomny v každém autentickém symbolu. Každý symbol prostupuje všemi třemi dimenzemi.

1.) Kosmickou dimenzí – rozumí Ricouer přírodní symboly jako svět, jeho části či aspekty, např. slunce, nebe, voda, hora, poušť. Symbol, jako věc, je vždy spojen s řečí. Materiální předmět získává symbolovou funkci až na úrovni řeči.⁷ Např. slunce, nebe... jsou pouze materiálními nositeli symboliky. Symboly se stávají až ve chvíli, kdy ztrácí svá konkrétní vymezení a berou na sebe posvátný smysl. Výrazem „posvátný“ je myšleno takový, který zasvěcuje do tajemství.

2.) Dimenze onirická, psychická, oblast snů

Nesrozumitelný sen můžeme prostřednictvím symbolické řeči dešifrovat. Manifestní smysl odkazuje ke smyslu skrytému. Ve snu se symbolicky ukazuje vztah mezi bytím člověka a bytím celku. Bytí člověka se vždy vztahuje k existenci celku. Skrze ponoření do snu člověk může odkrývat své sepětí s kosmem. Proto Ricouer zdůrazňuje úzké spojení oblasti kosmické a onirické. Člověk objevuje svou vlastní sakralitu tím, že dešifruje sakralitu světa.

3.) Oblast poetické imaginace se od kosmické a snové dimenze symbolu odlišuje novým, originálním, tvůrčím výrazem. Symbol je zde projevem individuální tvorby ducha.

Jako základní, pradiMENZI symbolu vidí Ricouer dimenzi kosmickou. Z ní pak vychází dimenze snová a poetická. Analogicky můžeme tyto 3 dimenze převést do oblasti základní zkušenosti člověka :

- 1.) zkušenost se světem vnějším
- 2.) zkušenost svého vnitřního světa
- 3.) interakční výpověď dvou předchozích dimenzí

Každou svou zkušenost můžeme racionálně ohraničit, definovat, zařadit. Nebo se můžeme pokusit jít za ní, hledat co skrývá, co nám může sdělit o nás, o světě.

Toto trojdimenzionální pojetí symbolu poukazuje na vztah, spojení, propojení. Vztah je principem veškerého života, v makro i mikrokosmu. Vztah uvádí symbol v život. Vnímáme-li určitou skutečnost jako mnohomluvnou, může nás její symbolika uvádět do skutečných vztahů. Jedna zdánlivě samostatná rovina nás vede k další samostatné rovině skutečnosti a všechny udržuje v jednotě napětí vzájemného vztahu. Toto napětí vztahu vytváří dynamiku symbolu.

⁷ V. Hušek, Symbol ve filosofii Paula Ricoeura, str. 30

1.4 Symbol a mýtus

Mýtus Ricouer považuje za určitý druh symbolu, za symboliku druhého stupně. Symbol je základnější, radikálnější než mýtus. Mýtus má složitější strukturu, která zahrnuje mýtické místo, čas a postavy.

Například - exil je primární symbol lidského odcizení. Příběh vyhnání Adama a Evy z ráje je mýtickým vyprávěním. Symbol nese nadnesený, nadpersonální, nadlokální náboj. Nese význam, který zůstává živý v lidské osobní zkušenosti. Skrze symbolickou řeč můžeme chápat stará mýtická poselství a nechat se jimi oslovit, poučit.

Mýtus má především symbolickou funkci. Jeho hlavní funkcí je zahrnout v sobě celé lidstvo v jednom příkladu. Ricouer hovoří o konkrétní universalitě – universální zkušenost, kterou zažívá každý člověk.

Mýtus vypovídá o lidském bytí, usiluje o rozluštění hádanky lidské existence. Totéž platí i o symbolu. Celá universalita je zastoupená jedním. Symbol je výpovědí o situaci člověka.

Dynamika mýtu spočívá v pochopení jednoho mýtu. Na základě pochopení jednoho se otevírá porozumění ostatním. Aby nás mýtus či symbol oslovil je nutné opustit pozici vzdáleného a nezaujatého pozorovatele. Styčným bodem je vztah rozumění a víry. Víra dává předporozumění – neexaktní způsob uchopení reality. Pojem první naivita považuje Ricouer za nekritické přijímání symbolů. Tato první naivita je pro současného člověka nepoužitelná.

Tzv. první naivita vychází ze symboliky posvátna. Tzv. druhá naivita vychází z hermeneutiky této symboliky : nemůžeme věřit leč skrze porozumění, interpretaci.

Ricouer upozorňuje na rozdíl v „myšlení v symbolech“ a myšlení na základě symbolů. Myšlení v symbolech nás neuvádí do skrytého, může se stát módním návykovým způsobem řeči. Kdežto v myšlení na základě symbolů dává symbol myslet. Dává příležitost k myšlení - o čem myslet.

Pro Ricouera je symbol transcendentní dedukcí. Dešifruje skutečnost, která přesahuje naši zkušenost.

Lidské bytí se podílí na bytí absolutním, které ho upomíná v každém symbolu. Symbol může sloužit jako detektor reality.

Ricouer vnímá symbol především jako hierofanii, jako výpověď o vztahu člověka k posvátnu. Zkoumá symbol z filosofického hlediska. Chápe jej jako klíč k řešení konfliktu v interpretaci a jako cestu subjektu k sebeporozumění.

2. CHARAKTERISTIKA ADOLESCENTNÍHO VĚTU S OHLEDEM NA MOŽNOST POROZUMĚT SYMBOLŮM

2.1 Pojem adolescence

Zahrnuje zhruba 15. – 20. rok lidského života. Můžeme jej označit jako předstupeň dospělosti. Náročné období bouří a vzdorů, zmatků a konfliktů doznívá zhruba kolem 18. roku věku.

Období dospívání je z hlediska životní orientace, cílů a hodnot zásadním milníkem na životní pouti každého jedince. Jedná se o nejrevolučnější, nejdynamičtější, často nejosudovější úsek života. Psychosomatická revoluce, hledání osobní a sociální identity, odpoutání se od primární rodiny, vliv skupiny, nekritické otevření se světu na jedné a hyper kritika na druhé straně, první diádické zkušenosti, volba povolání ...

Ale je to také období kritického myšlení, hledání, naděje a víry. Byť v sebe sama. Během krátkého časového úseku „lifeboom“. Je zde nashromážděn obrovský potenciál energie, která potřebuje zpracování, kultivaci. Energie, která může být využita či zneužita.

V adolescenčním období se zdokonaluje kvalita myšlenkových operací. Roste schopnost abstrakce, schopnost chápat a uspořádávat vztahy mezi předměty a jejich reprezentacemi, tj. pojmy.

2.2 Stádium formálních logických operací

Podle Piageta je kognitivní vývoj v tomto období věku charakterizován formálními logickými operacemi. Člověk je schopen uvažovat teoreticky, hypoteticky bez ohledu na realitu. Kombinovat a integrovat myšlenky a uvažovat systematicky. Cílem není pouze schopnost poznat svět jaký je ale i schopnost uvažovat teoreticky nad tím, jaký by mohl být

„Dospívající si postupně osvojí způsob abstraktního uvažování natolik, že předmětem jeho úvah může být cokoliv. Obsah je zaměnitelný, forma zůstává.“⁸ Tato myšlenková autonomie mu umožňuje osobní chápání a řešení problému, což zásadně mění jeho

⁸ M. Vagnerová, Vývojová psychologie, str. 216

vztah k sobě samému a ke světu. Charakteristické je uvažování o mnoha různých možnostech pohledu, ke kterým by člověk nedospěl v předchozích vývojových stádiích kognice. Tento způsob uvažování umožňuje rozvinout fantazii a tvořivost, která je vztažena jak k přítomnosti, tak k budoucnosti. Právě na základě schopnosti vytvářet hypotézy má potřeba otevřené budoucnosti nějaký smysl. Člověk začíná uvažovat budoucnosti reálně i hypoteticky, což nabízí různé možnosti životních orientací. S možnostmi různých životních orientací pociťuje dospívající postupně také nutnost separace od skupiny. Tato nezávislost na postoji skupiny je rovněž jedním z kritérií dospělosti člověka. Aby toho byl schopen je zapotřebí vytvořit si osobní žebříček hodnot.

V souvislosti s dalším rozvojem abstraktního myšlení a potřebou najít odpověď na existenciální otázky se mění vztah k víře. „Je to tendence k prožitkům posvátna a neempirickému zakotvení lidského myšlení.“⁹ „K víře vedou existenciální motivy, které nabývají významu právě v adolescenci: hledání smyslu života, hledání absolutně platných, trvalých hodnot, potřeba přesahu vlastního života.“¹⁰ Pochopení něčeho vyššího mimo vlastní život se stává podstatou víry. Víra může dát vlastnímu životu hlubší smysl, který určuje jeho směřování, otvírá prostor, který přesahuje aktuální existenci. Ve víře hledá adolescent autoritu, která má dostatečnou hodnotu a trvalost, aby se mohla stát spolehlivým rámcem orientace ve všech životních situacích.

Abychom mohli využít řeči symbolu k hlubšímu pochopení člověka jako ontologické skutečnosti je zapotřebí naučit jej vnímat realitu ne pouhým navyklým zpracováním smyslových dat, ze kterých si vytváří povětšinou praktický úsudek. Je nutné rozvíjet VNÍMÁNÍ, vnímané zpracovat v procesu MYŠLENÍ. Zpracované a zkušeností verifikované je uloženo do oblasti INTUICE. Dostáváme se takto ke 4. základním psychologickým funkcím dle Junga: cítění, vnímání, myšlení, intuici¹¹, které je potřeba rozvíjet, abychom hlouběji chápali, pojímali realitu sebe sama i světa..

R.N. Haber a A.H. Fried (1975) definují myšlení jako „proces ve kterém manipulujeme reprezentacemi světa“. Tyto reprezentace jsou symboly a ty lze opět chápat jako stimuly, které zastupují objekty a jejich třídy, jejich systém reprezentuje jazyk. „Pomocí jazyka můžeme explorovat aktuální nebo potenciální vztahy mezi částmi našeho světa, které symbolizují slova, můžeme o nich přemýšlet.“ V myšlení se v tomto smyslu uplat-

⁹ M. Vagnerová, Vývojová psychologie, str. 273

¹⁰ M. Vagnerová, Vývojová psychologie, str. 273

¹¹ A. Plhánková, Učebnice obecné psychologie, str. 153

ňují dva typy symbolů : obrazy (images) a pojmy (concepts). Toto operacionalistické pojetí odpovídá tomu, co o myšlení řekl Platon¹² : „Nuže tedy myšlení a řeč je jistě totéž, jenže tímto jménem – myšlení – jsem nazvali rozhovor, který vede duše ve svém nitru sama se sebou bez hlasu.“ (Sofisté). Myšlení je v tomto smyslu ztotožňováno s vnitřní řečí.¹³

Dospívající je schopen pracovat s pojmy, které jsou vzdáleny od bezprostřední smyslové zkušenosti, jsou obecnější, abstraktnější. Chápe abstraktní pojmy jako je pravda, spravedlnost. Je schopen vytvářet domněnky, které nejsou opřeny o reálnou skutečnost. Je schopen srovnávat skutečnost s hypotézou. Dokáže myslet o myšlení, vytvářet soudy o soudech.

V této fázi se prohlubuje rozvoj identity. Dle Eriksona je adolescence v oblasti zrání konfliktem mezi identitou a konfuzí rolí. Jedinec jeví patrné úsilí o hlubší sebepoznání ve vztahu k světu. Nevnímá se pouze aktuálně jaký je - reálné ego, ale vymezuje, utváří si své sebepojetí v budoucnosti – ideální ego. Má schopnost anticipovat budoucnost, což souvisí s potřebou seberealizace. Cílem identity je upevnění *já* jako samostatného jedince s odpovědností za své chování a činy. Nalezení identity přináší pocit celistvosti. Kladné přitakání k sobě samému.

Pro Junga je adolescence počátek procesu sebepoznání a sebeuskutečnění, jehož cílem je osobní ucelenost, kdy obě části psychického celku – vědomí i nevědomí jsou propojeny v živé interakci, přičemž nevědomí je mohutnější veličinou ovlivňující náš veškerý projev. Řídícím „orgánem“ nevědomí je intuice, jedna ze tří kognitivních veličin. Jung rozlišoval tři základní psychologické funkce : intuici, vnímání a myšlení.

Plháková uvádí, že intuice a vnímání jsou podle Junga funkce iracionální, protože obcházejí rozum a nepracují s úsudky, nýbrž s pouhými vjemy. Vnímání je rozvinutým smyslem pro realitu.

Orientace je důležitým pojmem tohoto životního období. Orientace sama v sobě, ve světě , v hodnotách osobních i hodnotách společnosti. Orientace na budoucnost, na opačné pohlaví, dyádické vztahy, tvůrčí orientace ... Kvalita orientace v životním prostoru je základem kvality vývoje a je založena na účelném rozpoznání obrazu celé situa-

¹² M. Nakonečný : Encyklopedie obecné psychologie, str. 238, sekundární citace

¹³ M. Nakonečný : Encyklopedie obecné psychologie, str. 115

ce v níž se nacházíme. Základem rozpoznání, poznání je *vnímání*, které je základní složkou orientace organismu v životním prostředí, utváří set pro reakci na danou situaci.

Pojem vnímání je obtížné vysvětlit. Jedna z definic říká, že vnímání je vědomí nebo proces uvědomování si extraorganických nebo intraorganických objektů, relací nebo kvalit, zprostředkovaný senzoryckými procesy a uskutečňující se pod vlivem zaměření předcházející zkušenosti (H.B. Englisch a A.Ch. Engeliselová 1598).¹⁴

Intuice – psych. instinktivní poznání, vnuknutí, nápad, přímý vhled, bleskové pochopení bez účasti racionality.¹⁵ Intuice vychází z nastroádaných fixních informací uložených v podvědomí, jehož obsahem je i tzv. kolektivní nevědomí. Schopnost apercepce, anticipace a asociace jsou předpokladem intuitivního nazírání. Fylogenetickým i ontogenetickým vývojem zpracované životně důležité informace jsou platné pro každou dobu a jedince. Vychází z jednoty těla a duše. Z jednoty psychobiologické.

Kognitivní schopnost toho období charakterizovaná formálními logickými operacemi je předpokladem k pochopení a porozumění řeči symbolů. Tato řeč nabízí člověku hlouběji porozumět sám sobě a to vždy v relaci „ke světu“, světu přirozenému (hmotnému) i nadpřirozenému (duchovnímu), který teprve utváří celistvost naší skutečnosti.

2.3 Závěr

Rozvoj intuice, vnímání a myšlení je tedy základním předpokladem pro prohlubování vnitřního života člověka, bez kterého adolescent není schopen získat skutečnou orientaci v životě. Z hlediska Junga je adolescence důležitým obdobím přípravy na individuální proces. Erikson toto období považuje dokonce za stěžejní.

V adolescentním období může práce se symboly významně pomoci k žádoucí životní orientaci. Vede k uvědomování si existence oblasti nevědomí a jeho hlubokého vlivu na naše životní postoje.

¹⁴ M. Nakonečný, encyklopedie obec. psych, str. 381

¹⁵ kol., Akademický slovník cizích slov, str. 344

3. DAVIDOVA HVĚZDA

3.1 J. Lion : Davidova hvězda v pražském znaku

Pokud si svět pro člověka uchová duchovní význam a pokud jsou všechny vztahy k prostředí podmíněny živým vnímáním tohoto významu, pak teprve tento smysl krystalizuje a manifestuje v podobě symbolů.¹⁶

Velké symboly slouží k tomu, aby člověk vyjádřil jednotu svého světa. Davidův štít může být příkladem zrození novodobého symbolu. Může být dokladem toho, že symbol vzniká aktuálně v součinnosti se skutečností nadpřirozenou a přirozenou.

Krátkou zmínku o Davidově hvězdě najdeme v Židovské ročence z období 1955-1956 ve článku Jindřicha Liona „Davidova hvězda v pražském znaku.“ V období švédské války se židé vyznamenali statečnou obranou Prahy. Císař Ferdinand III. Odměnil obhájce různým způsobem. Jako vnější symbol dostalo židovské město velký – černý prapor s šesticípou hvězdou a švédskou helmicí uprostřed. Šesticípá hvězda se vyskytovala v pečeti Sidonu již dávno před začátkem našeho letopočtu a byla do té doby v různých zemích používán jako hostinský štít či výzdoba kostelů. Čistě židovským symbolem se stala až v 16. století, kdy ji dal známý kabalista Surja několik významů, z nichž jeden souvisel s týdnem, kde šest dnů (cípů) je seřazeno kolem soboty, která tvoří hvězdný střed. Praha tento vývoj předběhla. Už v gotické době byl zde totiž původní židovský znak, osmiramenný svícen, zatlačen šesticípou hvězdou a Šalamounovou pečeti uprostřed. Tato pečeť byla za Ferdinanda III. nahrazena švédskou helmicí. Velký prapor, který je dodnes ve Staronové synagoze v Praze, se stal oficiální zástavou židovského města a byl pak roku 1920 převzat do znaku hlavního města Prahy.

3.2 J.D. Austerlitz : Je Davidova hvězda znakem židovským, je hvězdou, je Davidovou hvězdou?

Takto se ptá autor článku, uveřejněného ve Volné tribuně. Její prapůvod není naplno objasněný. Židé ji nazývali „štítem“ (magen David). Arabové pečeti Šalamounovou, alchymisté „Kamenem mudrců“. „Prvotním židovským symbolem byla menorah,

¹⁶ G.G. Scholem, Magen David, str. 53

chrámový sedmi ramenný svícen.“ Hvězda Davidova zatlačila menoru do pozadí teprve vlivem Izáka Surju (od 15. století).¹⁷ Znak zlidověl a rozhojnil se používáním do doby, než ho sionisté zvyčušili na označení svých členů a spolků, čímž byl její význam zúžen.

Názvy : Hvězda - se v židovských spisech nevyskytuje. Název Magen David - se opírá o Žalmy, kap. 18, verš 36 : *vatiten lí Magen ...* tj. „A dáš mi štít spásy (pomoci).“

Štít Davidův i Abrahamův- 1. Geneses, kap. 15, verš 1 ; ... neboj se Abraháma : „Já jsem ti štítem.“¹⁸

Starobylé výskyty: Nejstarší objev pochází údajně ze 7. stol.př.K. je označován „hvězda“ ze Sidonu. Je to pečeť s hebrejským nápisem.

Dále se Magen David nachází na náhrobku Leona ben Davida z Talentu z 3. století a na městských jeruzalémských hradbách z 9. století. Arabové jej nazývají pečetí Šalamounovou.¹⁹

Austerlitz se domnívá, že tyto nálezy ukazují nic víc a nic méně, než že byl Magen jedním ze židovských znaků.

3.3 G.G. Scholem : Magen David

Scholem hledá historii Davidovy hvězdy v židovské tradici. Rozlišuje mezi samotným tvarem znaku, obrazcem sestavujícím ze dvou vzájemně se prostupujících rovnostranných trojúhelníků a mezi historií jeho názvu „Davidův štít“, jež dnes nese. Hexagram není židovský symbol a již vůbec ne „symbol židovství“. V knihách, týkajících se náboženského života ani v celé chasidské literatuře se s ním vůbec nesetkáme.²⁰

Hexagram se v ornamentální dekorativní podobě příležitostně vyskytuje na židovských památkách.

Na židovských emblémech, zachovaných z helénistického období, které se vztahují k biblickým rituálům chybí jak pentagram (který byl obměnou hexagramu v orientální dekorativní výzdobě), tak hexagram. Za to se zde vyskytuje hojně menor, sedmiramenný svícen, symbol skutečné židovské mystiky. V nejširších kruzích rozšířený symbol židovství.

¹⁷ Volná tribuna, str. 78

¹⁸ Volná tribuna, str. 189

¹⁹ Volná tribuna, str. 189

²⁰ G.G. Scholem, Magen David, str. 56

Hexagram jako dekorativní symbol lze najít na celé řadě raně středověkých křesťanských chrámů, nevyskytuje se téměř vůbec na středověkých synagogách ani na židovských rituálních předmětech, pocházejících ze středověku.²¹

Vývojová linie tohoto symbolu.

Symbody mohou, mimo jiné, získat velký význam díky intenzitě, se kterou na nich díky určitým zkušenostem určití lidé lpí. Tak se stal po II. Světové válce Magen David předmětem úvah a sporů, zejména při vzniku vlajky nového státu Izrael. Státu, čerpajícího vlastní smysl jak z židovských vizí budoucností, tak z nevypověditelných hrůz nejnedávnější minulosti.

Skutečná historie Davidova štítu nás vede zpět do světa židovské magie (magie a tajná učení byla oblíbeným chápáním světa a manipulací s ním u všech starověkých národů). Magické znaky a obrazce jsou internacionální. Dva z nejdůležitějších obrazců magicky nabitými byly hexagram a pentagram. Oba tyto znaky pocházejí ještě z předislámské židovské magie. (Arabové byli silně okultně zaměřeni).

Název Šalamounova pečeť souvisí s legendou o Šalamounově vládě nad duchy v níž se hovoří o Šalamounově pečetním prstenu. Na tom byl původně vyryt tetragramatón, nevyslovitelné jméno Boží. Zhruba před 6. stoletím, před nastoupením islámu, se začal tento nápis nahrazovat buď penta či hexagramem.

Spojení hexagramu s Davidem vysledoval Scholem ve spojení s texty středověké židovské magie, v nichž je řeč o jakémsi Davidově štítu, jež mu poskytoval magickou ochranu : „Nebot' král David měl štít, na němž bylo vyryto velké jméno Boží, sestávající se z třikrát dvaasedmdesáti písmen – což je kombinace svatých jmen, díky jejichž síle byl podle jedné starožidovské legendy vysvobozen Izrael z Egypta a s jejichž pomocí David neustále vítězil ve svých válkách. Dále se zde praví, že do něj byl vyrytý i biblický verš, jehož počáteční písmena dávají dohromady slovo MAKABI a tento štít se pak dědil až k Judovi Makabejskému, hrdinovi válek makabejských.“²²

²¹ G.G. Scholem, Magen David, str. 57

²² G.G. Scholem, Magen David, str. 61

Až do 13. století neexistuje žádný jednoznačný důkaz, že by hexagram mohl být spojován s výše zmiňovanou legendou o Davidově štítu. Takto je o něm hovořeno až v magických textech německých Židů ze 13. století.

V 18. století je výraz Davidův štít již ustálen i v křesťanských kruzích. Davidův štít byl v oblibě na židovských amuletech jako mesiášský symbol příchodu vykoupení. Nebyla to již tedy pouze pečeť Davidova, ale i „syna Davidova“, očekávaného Mesiáše (původ v esoterickém symbolu kabalistů).

Druhá vývojová linie, která sehrála roli při rozšíření Davidova štítu v nejširších kruzích, souvisí jednak s ornamentálním využitím znaku a zejména s jeho používáním na úředních pečetích některých židovských obcí. A jako tiskařské značky. Před vznikem knihtisku se hexagram v duchu kontinuity orientální tradice občas objevoval v hebrejských rukopisech psaných v Itálii a Německu ve 14. století. Jednalo se spíše o estetizující ornamentaliu. Tento znak se též nachází na nejznámějších tiscích z Prahy, ze 16. století jako tiskařská značka (například na titulním listě Modlitební knihy pro sváteční dny – Machzor, z roku 1522.²³ Avšak ještě v 18. století se stávalo, že tiskaři kopirovali ostatní emblémy, ale Davidův štít vynechali. Neměl pro ně žádné významné poselství jako měly tradiční symboly lev, koruna, palma ...

V Čechách byl Davidův štít objeven při archeologických vykopávkách na zdech synagogy asi ve 14. století v Českých Budějovicích, odkud byli Židé vyhnáni již roku 1506. Oficiálně se začal hexagram jako znak židovské komunity používat v Praze. V 17. a 18. století toto užití rozšířilo do židovských obcí na východ i západ.

Scholem uvádí, že dle výpisu ze starých dokumentů židovských v Praze, propůjčil roku 1354 císař Karel IV. Židům privilegium vlastnit národní prapor, který byl ozdoben velkým Davidovým štítem.²⁴ Což by mělo dokazovat, že pražští Židé spatřovali v tomto emblému erb krále Davida. Originál nebyl zachován. Roku 1716 jej nahradil nový prapor a ke shlednutí je v pražské staronové synagoze.

Putování tohoto emblému začíná především v 17. století. Objevuje se na jedné listině z roku 1655. Roku 1656 se poprvé setkáváme s jasnou konfrontací kříže a Davi-

²³ G.G. Scholem, Magen David, str. 70

²⁴ G.G. Scholem, Magen David, str. 71

dova štítu jakožto znaků dvou náboženství. Zachoval se totiž hraniční kámen, který od-
děloval vídeňské židovské město od křesťanské čtvrti, na němž proti Davidovu štítu ne-
stojí například znak města Vídně, nýbrž kříž, přičemž oba symboly jsou vytesány do
kamene ve stejné velikosti. Zde tedy poprvé jako symbol židovský, ne jako znak křes-
ťanské obce.²⁵

V 19. století došlo k masivnímu rozšíření tohoto emblému (slovo a obraz uzavřen
do celku). Židé ve svém emancipačním úsilí hledali nějaký symbol židovství o síle sym-
bolu křesťanství, kříže, který měli všude na očích. Hexagram se uplatnil zejména ve vý-
stavbě synagog v 19. století. Hexagram byl tak povýšen na vnější symbol židovství. Je-
ho geometrická podoba byla také vhodná k architektonickým a ornamentálním účelům.

Roku 1922 architekt A. Grotte, slavný stavitel synagogy, napsal že Magen David
je pro Židy stejně posvátný symbol, jako pro obě další monoteistická náboženství kříž a
půlměsíc. Užívání Davidovy hvězdy na obřadních předmětech se šířilo ze střední Evro-
py dál do Polska a Ruska

3.4 Závěr.

Symbolem křesťanů byl kříž, pro Židy pohana, potupa, prohra. Na obranu, pre-
zentací svého duchovního teritoria zvolili opak. Štít – zlaté, žluté barvy, prezentující
moc a vítězství.

Paradoxem je, že žádný národ neprošel kalvárií, cestou kříže, bolestněji než ten-
to. Byl-li, je-li Davidův štít nejen štítem krále Davida, nýbrž i „syna Davidova“, Mesiá-
še, kterého židé stále očekávají, neboť Krista nepřijali jako svého Mesiáše, dá se z této
tradiční eschatologické naděje, ke které se židovstvo upíná 1000 let pochopit síla tohoto
symbolu. Je výrazem národní síly a jednoty. Značí budoucnost postavenou na příslibu
minulosti... Víra otců posvěcena krví jejich dětí žije v tomto symbolu.

V 19. století usiluje sionisté (politické nacionální hnutí usilující o vznik samo-
statného židovského státu v Palestině) o proměnu a obnovu národa. Jako svůj znak zvo-
lili Magen David, byl v té době již velmi populární a vyjadřoval naději v budoucnost, ve
vykoupení.

²⁵ G.G. Scholem, Magen David, str. 74

Avšak k tomu, aby se Davidův štít stal skutečně posvěceným symbolem, přispěli mnohem více nežli sionisté ti, kdo z něj učinili znamení ponížení, utrpení milionů. Pod tímto znamením byli vražděni, pod tímto znamením přicházeli do Izraele. Na vrcholu židovské kalvárie (při paměti všech pogromů, které židé ve své historii zažili) dostal tento židovský symbol životní hloubku a eschatologický přesah.

Znamení, jež bylo v nedávné historii posvěceno utrpením a hrůzou, se stalo hodným toho, aby osvětlovalo cestu k životu a obnově. Jeho vzestupu předcházela cesta do propasti a tam, kde bylo nejhlouběji poníženo, získalo zároveň svoji velikost.

4. MENORA

4.1 Informace z knihovny Pražské židovské obce

Tato knihovna mi dokázala poskytnout pouze lexikonální informace. Publikace Judaismus od A-Z uvádí následně: Menora- Sedmiramenný stojan na světla, tradiční symbol judaismu. Původní zlatá menora, bohatě vyzdobená, stála ve stanu úmluvy, v poušti (Ex 25:31-40, 37:17-24; Nu 8:2-4) a byla snad i přenesena do prvního Šalamounova chrámu, kde bylo deset zlatých svíců (1. Král 7:49; 2. Let 4:7). Po prvním churbanu (zničení Jeruzalémského chrámu 586 př. Kr.) se všechny posvátné předměty ztratily a časem byla v druhém Chrámu umístěna nová zlatá menora, vyzdobená podle Mojžíšovského originálu. Po druhém churbanu (70 po Kr.) byla tato menora zřejmě odnesena a vystavena v triumfálním průvodu, jak to zobrazuje Titův oblouk v Římě. Talmudští učenci později zakázali reprodukovat sedmiramenný svícen na reliéfech (Av. Zar. 43b) ale nadále se objevoval na synagogálních mozaikách, v rituálním umění. Menora spjatá s posledním vykoupením a příchodem Mesiáše získává nový význam jako ústřední náboženský symbol lidu Izraele.

Slovník Judaismu nabízí velmi strohý, věcný popis menory. Hlubší vhled do tohoto symbolu jsem našla na internetových stránkách v německém jazyce od rabína M. Goldberga.

4.2 Pojetí menory židovského rabína M. Goldberga

Rabín Michael Goldberger, narozen roku 1961 v Basileji. Své rabínské vzdělání získal v Izraeli a v Americe. Od roku 1993 je rabínem židovské obce Düsseldorfu. Kromě svého vzdělání vystudoval Psychologii a je též vzdělán jako Gestalt - psychoterapeut.

Goldberger zkoumá menoru v židovské tradici. Sedm týdnů po vyjití z egyptského otroctví obdržel shromážděný židovský národ Desatero božích přikázání. Dále Bůh vyžadoval „Ať mi udělají svatyni a já budu bydlet uprostřed nich.“²⁶

²⁶ Ex 25,8

Tora popisuje stavbu této svatyně do všech podrobností. Stavba trvala asi 4 měsíce. Oplocený dvůr s chrámem uprostřed. Chrám stál na 48 sloupech 6 metrů vysokých, ty byly společně propojeny tak, že chrám byl 18 metrů dlouhý a 6 metrů široký. Jako střecha posloužily koberce a kůže, což dalo svatyni charakter stanu. Na místo dveří závěs ozdobený symboly lva a orla. Tímto vchodem se vstupovalo do svatého prostoru v němž se za podobným, ale menším závěsem, skrýval nejsvatější prostor. Zde byla uložena pozlacená truhla s dvěma deskami desatera. Archa úmluvy zůstávala národu utajena. I nejvyšší kněz směl vstoupit do nejsvatějšího prostoru pouze jednou v roce v den svátku smíření kippur. Ve stanu byly též uloženy všechny kultovní předměty hodné obdivu, ale všechny svou krásou převýšil sedmiramenný svícen z pravého zlata, menorá. Po čtyřicet let nosili Židé s sebou tuto svatyni a všechny kultovní předměty. Pro první jeruzalémský chrám dal král Šalamoun zhotovit deset zlatých menor, které byly později zničeny.

Ve druhém chrámu měla údajně být pouze jedna menorá. Její jedinečná krása a symbolika patří k nejušlechtlejším znamením judaismu, které korunuje tisíce synagóg a židovských škol. Zdobí státní znak a nespočet Židů nosí malou menoru jako přívěsek či náušnici. Jsme národem menory, říká M. Goldberger.

Forma a tvar menory.

V hebrejské bibli je na dvou různých místech popsáno, že pro svatyni má být vyroben svícen a také jak má vypadat (Ex 25,31-40; EX 37,17-24). Bůh vytvořil Mojžíšovi nebeský vzor z ohně. Ve své vizi viděl, že má být vykován z jednoho kusu o sedmi kališích.

Z popisu Tory a jejich příslušných interpretací můžeme odvodit formu a tvar menory. Sestává se ze soklu a středového nosného sloupku ukončeného podlouhlým malým kalichem. Tři protilehlá ramena vyrůstají ze středového nosního sloupku a rovněž ústí v kalich. Všechny sedm ramen je zdobeno ornamenty poupat a květů. Šest bočních ramen dorůstá výšky nosníku, takže všechny sedm světél leží ve stejné výši. V tóře nenajdeme určeny rozměry menory. Talmud ovšem podává zprávu, že svícen byl asi 1,5 metru vysoký 75 kilogramů těžký. Zevnějšek menory bezpochyby ztvárňuje kvetoucí strom. Nejedná se pouze o květinovou výzdobu. Menora sloužila k osvětlení svatyně. Kněz měl za úkol naplnit kališky čerstvě lisovaným olivovým olejem. Knoty byly

v kalíšcích nastaveny tak, že plameny bočních kalichů byly obráceny ke středovému. S příchodem noci byly lampy zapáleny a hořely až do svítání (ve druhém chrámu hořely také tři svíce za dne).

Vícevrstvenatá symbolika menor.

V prvním řadě je menora zdrojem světla. Podle toho, že židovský národ má být „světlem lidí“ (Jes 42,6) skýtá se zde spojitost mezi židy a jejich menorou.

V protikladu s 12.bočníky chleba, přítomnými ve svatostánku taktéž, zosobňuje menora duchovní osvětlení, vhléd a s ním spojenou duchovní radost. Pochopení je provázáno světlem.

Pochopení Bytí ze Světla je třeba vyjít z biblického stvoření světa. Na počátku byla tma. První slovo Boží bylo „Budiž světlo“. A bylo světlo.²⁷ Toto „povolané“ světlo nepocházelo ze slunce ani měsíce ani hvězd. Nebeská světla byla stvořena až čtvrtého dne stvoření. Jedná se o nadpřirozené světlo-znamení- modus božské životní síly, jako odpověď věčnosti na zoufalství a beznaděj.

V hebrejštině je toto světlo označeno na několika místech jako *OR* a značí život.

Tora nám (zde myšleno Židům v souvislosti s výše uvedeným, že Židé jsou světlo lidí) v první řadě ukazuje, že v tomto světě vždy vyvstanou temné časy a často budeme muset trpět. A říká, že můžeme sobě i druhým pomoci svou životní silou na základě světla, které Bůh vnáší do temnoty. Bůh dal člověku světlo hned na počátku, aby člověk jako jeho partner pokračoval ve stvoření světa(k tomu potřebuje vidět,mít jasno), aby přinášel světlo světu. Fyzicky tedy měla menora osvětlovat svatyni a duchovně srdce a rozum Izraelitů.

Tajemství stromu.

Menora se podobá stromu. Podstavec odpovídá kořenům, střední sloup kmeni a boční ramena větvím. Celý svícen je vyšperkován množstvím ornamentů, aby byl potvrzen charakter symbolu, vzkvétající strom. Každý kalich připomíná plodnost semeníku.

Nejnápadnější vlastností stromu je jeho plynulá změna růstu. Strom roste současně do hloubky i do výšky a každý rok přibude stromu nový letokruh. Kvete, vydá ovoce,

²⁷ Gen 1, 3

listy opadnou a strom se načas zdá být bez života do doby, kdy v něm znovu povstane život a on se obnoví. Tvar menory poukazuje na tento rozvoj, vývoj a růst.

Ale na druhé straně uvědomíme-li si, že menora jako jediný kultovní předmět ve svatyni byla zhotovená celá z kovu (který reprezentuje pevnost, stabilitu) a to ze zlatého kovu (ohněm protříbeného) upozorňuje forma menory na něco zdánlivě opačného, na vytrvalost, pevnost, neměnnost (typické pro symbol, dialektické spojení). Tímto nese menora v sobě velkolepou moudrost – pokud světlo má svítit věčně, pokud nám má darovat poznání a osvětlení, pak nutně potřebuje současně pevnost, stabilitu i proměnu, schopnost změny, staré a nové.

Po tisíc let se nepřátelé pokoušeli judaismus jako židovský národ a jeho náboženství zničit. To že přesto přežil, není ani tak dílem přesného dodržování tradice, nýbrž tím, že tradice dávala židovskému národu odvalu ke změně, k obnově, k obrození. Vyrostali jsme v poli napětí mezi starým a novým, mezi „zachovat a měnit“. Chléb a víno, dva základní elementy šabatu. Chléb je dobrý čerstvý, víno staré. I církev potřebuje starce, zástupce tradice, pevnosti a jinochy, čerstvou sílu k obnově. V menoře se tyto dvě síly – stálost a obnova sjednocují.

Tajemství sedmičky.

Důležitým znamením menory je číslo 7, které se v bibli vyskytuje často. Sedmý den slavení šabatu. Každý sedmý rok jsou Židé povinováni zřeknout se obdělávání polí a akrů ve Svaté zemi. Jako by i země potřebovala spočinutí, klid. Po sedmkrát sedmi letech se slaví padesátý rok tzv. Jubilejní rok. Tento rok dostávali všichni čeledíni a služebníci svobodu a všechna lenní půda byla vrácena původnímu majiteli. Číslo 7 a jeho rytmus vtiskává církevní, náboženské časomíře svou pečeť. Tato pečeť má upomínat člověka, aby svou životní vůli a úsilí napřel k hledání příčiny a pramene všeho Bytí. Tento sedmý sváteční den má oproti šesti pracovním dnům zcela odlišnou atmosféru. Je výrazem pokoje, klidu, odpočinutí na rozdíl od práce, úsilí a námahy.

„Když začíná šabat, rozsvítíme svíce“.

Mnoho lidí věří, že číslo 7 má zvláštní posvátný význam. Pro kabalou, židovskou mystiku, jsou všechna čísla svatá. Číslo sedm značí dokonalost, tvořivost a celek. Sjednocuje v sobě opět dva póly, které si na první pohled protirečí, na druhý doplňují „jednotu a mnohotvárnost.“

My všichni hledáme jednu absolutní pravdu. Podle judaistického chápání ale není pravda monolit, nýbrž mnohovrstvenná, univerzální a všeobsáhlá. Pravda znamená hebrejsky *ĀMĀT*. Psáno písmeny aleph-men-tav. Aleph je první písmeno hebrejské abecedy, Tau poslední a Men je přesně uprostřed. To znamená, že pravda vyjadřuje vše od A do Z.

Menora je symbol určený k uzření, poznání, že člověk není schopen poznat žádnou absolutní pravdu. Pravda se nám spíše ukazuje v rozličných aspektech a bezpočtu drobností, faccet. Menora učí, že z jednoho kmenu vyrůstá mnoho větví a že žádné světlo se samo od sebe nemůže prokazovat jako svatější než jeho „soused“. Je mnoho osvětlených cest, které vedou k Boží pravdě. Dokonce ještě víc : ta jedna cesta vede k cíli jen proto, že jsou také jiné cesty, které k němu vedou. Je nutné pochopit, že náš postoj může být pravdivý jen v poměru k ostatnímu jsoucnu. V tomto smyslu vyzývá menora naléhavě k pravdivému dialogu.

Nekonečné světlo.

Pohlédneme zpět na dějiny stvoření. Kabalisté vypráví pozoruhodný příběh : Zpočátku existovalo pouze nekonečné světlo věčnosti. Když chtěl Bůh stvořit svět, stáhl kousek tohoto světa ze svého centra zpět a vytvořil sférické vakuum. Vytvořil prostor. V tomto prostoru rozestavil nádoby, které na rozdíl od něj byly konečné, rozličné, různorodé. Nádoby měly přijmout, naplnit se vyzařujícím božím nekonečným světlem. Neunesly ale ani jeho nejtenčí paprsek a pukly. Tak počal Chaos a jím se počíná biblické vyprávění.

Kabalisté tedy učí, že svět a my sami jsme rozbité nádoby. Naším úkolem, smyslem života je uzdravit se, abychom mohli přijmout Boží nekonečné světlo. Jedna z příčin, proč nádoby praskly, spočívala v tom, že každá chtěla světlo pro sebe. Uzdravení světa spočívá ve vzrušujícím procesu - nás samotné rozvíjet v našich vztazích tak abychom společně s ostatními mohli přijmout nekonečné světlo Boží lásky.

Předtím, než Bůh stvořil svět, měl svou vizi. Svět plný lásky, míru a harmonie. Tora podává zprávu o Edenu se stromem života v jeho centru. Skrze Adama a Evu, prvotní lidi, mělo zářit toto světlo. Kabala vypovídá o nenarozených dětech, které jsou také nositelem světla. Vypovězení z ráje odpovídá analogicky narození dítěte, jemuž

anděl toto světlo odebírá, ve smyslu vzdaluje. Světlo ale nevyhasíná. Je skryté, utajené v Toře. Zde jsou popsány Boží vize. Slovo Tora obsahuje skutečně slovo *OR = světlo*.

Na závěr rabín Goldberg říká : „Menora tedy ztělesňuje život v zahradě Edenu. Cíl tohoto světa spočívá v nastolení dokonalé jednoty, jednoty ráje. Chrám je obrazem světa, který máme proměňovat v jeden Boží dům. Abychom to dokázali, zasazujeme zde znovu strom života, který zobrazuje menora. Ona nás upomíná, že smíme použít Božskou sílu , abychom překonali zoufalství z toho, že žijeme stále jen v napětí mezi obranou a obnovou. Upomíná nás, že skutečná jednota obsáhne i to protichůdné, opačné a že se musíme společně s ostatními setkat v čestném tvořivém dialogu.“

4.3 Závěr.

Rabín Goldberger vychází v chápání obrazu menory ze své pozice rabína a psychologa na cestu přispění vyvést židovskou religiozitu z jejího opevnění, uzavření se vůči okolnímu světu za účelem uhájit „své“. Nabádá tímto k hlubšímu pochopení podstaty judaismu a k dialogu s okolním světem.

5. SYMBOLOVÁ DIDAKTIKA

5.1 Symbolová didaktika obecně

„Zejména v katolické církvi můžeme být svědky určité strnulosti a zakonzervovanosti v chápání symbolických předmětů, textů a rituálů.“²⁸

Úkolem symbolové didaktiky je obnovit a rozvíjet chápání symbolického rozměru křesťanského náboženství i lidského života. Právě pohled na život skrze prizma symbolu, může evokovat v člověku potřebu duchovního rozměru jeho života. Obnovit vědomí vztahu mezi schopností symbolického prožívání a myšlení a etickou rovinou myšlení. Není to vztah direktivní, přímý, ale v zásadě platí, že schopnost poetického, metaforického a symbolického myšlení ústí do lidské kreativity, velkorysosti a tolerance, nečernobílému posuzování sama sebe i druhých, vytváření radostných vztahů se svým okolím.

Jednou z cest, jak toto chápání symbolického rozměru křesťanství (lidského bytí) obnovit, je náboženská výchova dětí, mladých lidí i dospělých orientovaná na hlubší porozumění jejich „zaskutečnosti“ skrze řeč symbolu. „Této obnově by měla napomoci dobře zpracovaná didaktika symbolu.“²⁹

H. Halbfas, průkopník symbolové didaktiky, zformuloval základní principy didaktiky symbolu v tzv. negativním vymezení:

1/ didaktika symbolu se nesnaží o kritiku symbolu, ale o postižení smyslu symbolu.

2/ didaktika symbolu se nesnaží v první řadě o naplnění léčebné funkce symbolu, ale o tvůrčí zacházení se symbolem.

3/ didaktika symbolu není izolovaným tématickým polem, ale usiluje o integrativní proces zasahující do všech tématických polí náboženské výchovy.³⁰

Symbolová didaktika by měla disponovat člověka vnímat svět symbolicky, podpořit cit pro symbol. Zprostředkovat zkušenost v zacházení se symbolem. (Nejde pouze o VĚDĚNÍ o symbolech.) Tuto zkušenost zprostředkovává trvalá práce se symbo-

²⁸ L. Muchová, Vyslovit nevyslovitelné, str. 68

²⁹ L. Muchová, Vyslovit nevyslovitelné, str. 96

³⁰ L. Muchová, Vyslovit nevyslovitelné, str. 96

ly, formou vyprávění, hry, pozorování a meditace. Důsledkem pak může být zcitlivění vnímání a myšlení. „Rozhodující zde není rozumové vypořádání se se symbolem, ale citový vztah. Rozvoj jakési symbolové intuice.“³¹ Nestačí rozumové zpracování (konstatovat: ano-symbol je, ano- Bůh je). Je potřeba komunikovat, vytvořit vztah, vnímat skrytou přítomnost, která něco podstatného sděluje. Být okouzlen zkušeností setkání.

Symbolický rozměr tématu dává větší šanci zkušenosti se sebou samým, větší šanci být tématem osloven. „Symboly se tak nestávají tématy pro hodiny náboženství vedle jiných témat, ale jsou nejhlubším obsahem všech jiných témat.“³²

Didaktika symbolu je tedy proces, který rozvíjí celistvost člověka formou mlčení i jednání, vyprávění, her, čtení textů, slavností, pozorováním obrazů, nasloucháním hudby ...

Jednotlivé rozměry didaktiky symbolu jsou:

- 1.) rozměr obecně didaktický
- 2.) rozměr práce s jazykem
- 3.) rozměr cesty od „první naivity“ ke druhé naivitě
- 4.) rozměr vztahu ke společnosti
- 5.) práce s meditací a obrazy³³

ad 1) Rozměr obecně didaktický zahrnuje mimo jiné předpoklad prostředí, ve kterém výuka probíhá. Každá naše zkušenost je zažívána v určitém prostředí. I zkušenost se symbolem vyžaduje určité podmínky. Podmínky k výuce bývají v prostředí fary i v školním prostředí většinou ne příliš vyhovující. Často chybí pracovní vybavení. Na straně druhé však nouze dokáže učit tvořivosti a učitel je tak často nucen k symbolické improvizaci, což umožňuje rozvíjet dětskou fantazii. Vyučování by přesto mělo probíhat v připraveném prostředí, které se významně podílí na dosažení cíle. Postoj učitele je dalším předpokladem k úspěchu. Má podněcovat, doprovázet, plní roli odborného poradce. Neméně významnou roli hraje i postoj dětí. Atraktivita učebních témat je předpokladem k jejich živé účasti v hodinách náboženství.

³¹ L. Muchová, Vyslovit nevyslovitelné, str. 70

³² L. Muchová, Vyslovit nevyslovitelné, str. 71

³³ L. Muchová, Vyslovit nevyslovitelné, str. 72

ad 2) Rozměr práce s jazykem zahrnuje práci s metaforou a vyprávěním. V základu každé metafory leží analogie. V podstatě dochází k „přenášení“ významu jednoho předmětu na předmět jiný, jelikož mezi oběma předměty existuje určitá podobnost. Analogická řeč je řečí mýtů a bájí. Je též řečí písma.

„V moderní básnické tvorbě neodráží metafora pouze určitou podobnost, nereprodukuje ji, ale produkuje jako něco nového.“³⁴ Vytváří z podobnosti novou formu nesusící nový obsah a tím otvírá nový prostor asociací. Řeč vypovídá nejen o sdělení, ale také o vnímání, vidění světa a života. Mohli bychom říct: „Povídej mi o slunci a já ti povím kdo jsi.“

Metaforický obraz vychází ze základních většinou emočně zabarvených zkušeností člověka. Tyto zkušenosti jsou podmíněny kulturou i společenským prostředím. Použití symbolu v metafoře posiluje rozpoznání jejího smyslu na základě přenosu původní univerzální zkušenosti, kterou v sobě symbol ukrývá.

Úkolem náboženské výchovy také je „zpřístupnit žákům jazyk v jeho širším pojetí, než je pouze pojetí funkce označovat předměty a chápat účely.“³⁵ Sdělení má vyprávět o celku.

ad 3) Termín „první naivita“ vyjadřuje dle H. Halbfase neporušené chápání mýtu. Je to mýtický pohled na svět, kterého si člověk není vědom. Symbol a fakt nejsou rozlišovány. Je to způsob víry malého dítěte, které prožívá pohádku jako skutečnost. Spadá do období preracionálního myšlení.

„Druhá naivita“ se vztahuje k postracionálnímu stádiu lidského uvažování. Člověk je zaměřen především na vztahy mezi mýtickými, magickými prvky. Tyto prvky patří k celku člověka a ožívají v něm na základě svých vzájemných vztahů. Člověk by v zájmu své celistvosti neměl ztroskotávat na racionalitě svého myšlení.

„Cesta od první naivity ke druhé naivitě je cestou, díky níž překračuje člověk hranice pouze předmětného, tj. popisného a definitorního myšlení, protože to sice vede ke stále dokonalejší technice, ale přesto postupně uvěznuje člověka ve stále užším prostoru.“³⁶

³⁴ L. Muchová, Vyslovit nevyslovitelné, str. 76

³⁵ L. Muchová, Vyslovit nevyslovitelné, str. 81

³⁶ L. Muchová, Vyslovit nevyslovitelné, str. 84

ad 4) Každá společnost žijící v určité době dává symbolům svůj význam. Symbol zasahuje lidské nevědomí, ve kterém je nashromážděna univerzální životní zkušenost lidstva. Symbol zasahuje emoce i rozum. Nevědomé zasažení emocí a neznalost obsahu symbolu mohou člověka manipulovat nesprávným směrem. Například zneužití náboženského symbolu svastiky nacisty. Či současné zneužívání řeči symbolů k politickým, či ekonomickým účelům. Zde je důležité osvětlit podstatu řeči symbolu zejména u mladé generace ale i dospělých, aby se tak mohli bránit verbířským útokům konzumní společnosti.

ad 5) Tento rozměr zahrnuje pěstování citlivosti. Citlivosti pro prostor, ticho, slovo, obraz, hudbu a pro vztahy mezi nimi. Čím se naše vědomí neustále zabývá, to prosakuje do podvědomí a určuje pak naše myšlení, chování.

Úspěch těchto meditativních technik je založen na cviku. Práci se symboly můžeme tak přiřadit k tvůrčím meditativním technikám.

Symbolová didaktika využívá a staví na přirozené vybavenosti člověka – schopnosti vnímat a touze objevovat. Zvědavostí a intuicí objevujeme život za věcmi tohoto světa.

Prvním předpokladem porozumění symbolu je tedy rozvinutá dovednost vnímání. Tuto schopnost je třeba trénovat, kultivovat cestou od jednoduchého ke složenému. Pochopit prvotní, které nás může dovést k následujícímu. Obecně můžeme využít řeči obrazu, poezie, hudby. K tomu je zapotřebí ztišení, koncentrace.

Konkrétnějším příkladem nácviku může být práce s jednoduchým předmětem denní potřeby. Slovní či obrazové vyjádření objektu, zahrnující celkový dojem, detaily, vztahy objektu k nám, k jiným realitám, funkce předmětu, jeho účel ... hledat vše, co lze o jednom objektu vypovědět.

Další navazující práce s tímto předmětem může spočívat v zasazení objektu, naší pozornosti do příběhu. Dát předmětu život.

Pro mladší školní věk lze k tomuto využít pohádek, např. pohádky Hrncečku vař, kde hrnek symbolizuje blahobyt bez námahy, bez přiložení ruky k dílu. V podstatě tak vypovídá konkrétní předmět něco o člověku, o nás. Poukazuje na touhu člověka po blaženosti a jeho sklonu k lenosti (ať duchovní či fyzické).

Pro starší školní věk a adolescenty lze využít roli symbolu v pověsti. Například pozornost zaměřená na předmět jako je zrcadlo. Příznačně vhodná pověst k tomuto předmětu může posloužit řecká báje o Narcisovi a zrcadle vodní hladiny. Poukazuje na sebelásku, která může vést až ke smrti.

V adolescenčním období můžeme již stavět na ranných zkušenostech člověka se sebou samým a světem. Na jednotlivých vrstvách výkladů symbolu můžeme akceptovat a korigovat realitu dospívajícího. Na neosobním, obecném může objevit, uvidět a pochopit osobní, konkrétní.

A právě toto aktivní, byť zprostředkované uzření, „aha“ efekt, je mocí symbolu. O pravdě nás nejlépe přesvědčí to, co jsme pochopili, rozpoznali, objevili sami, co nás zasáhlo, byť na „cizím“ příběhu.

Symbolová didaktika založena na rozvoji, vnímání, citu, intuice, může vést krok za krokem člověka (metody adekvátní věku) v chápání skutečností našeho života. Skutečnosti, která vede dál, za zřejmý vnějšek věcí, za formu, obal.

Po svých osobních zkušenostech se způsobem vyučování, kdy já jsem byla v lavicích ať ZŠ, střední či v náboženské výuce a v souvislosti se společností konzumu používající metody „brainwash“ vnímám jako alarmující nutnost vést děti, mládež, dospělé k myšlení, k přemýšlení, k objevování mnohovrstvenatosti obecné, každodenní skutečnosti. Ke vnímání vztahů mezi jednotlivostmi. K citlivosti ke „světu“ ve kterém žijí, který je zdánlivě sekularizovaný, ale který přesto zůstává emanací Boha, jeho tvůrčí moudrosti a lásky. Boha nikdy nepochopíme stejně jako nikdy zcela nepochopíme tento náš svět, stejně jako symbol není uzavřen v definici, v dogmatu. Můžeme ale objevovat jeho bohatství, které obohatí i nás. Skrze symbolickou řeč můžeme dospívajícím pomáhat odkrývat jednotlivé vrstvy skutečnosti tak dlouho, až oni sami objeví souvislost konkrétního s obecným, všedního s posvátným. Až objeví přesah svého bytí. Můžeme takto otvírat oči k vidění „blátem“ tohoto světa. Bláto můžeme chápat jako naši zkušenost s tímto hmotným světem. Ježíš použil toto bláto k uzdravení slepého. Přirozené se stalo zprostředkovatelem nadpřirozeného.

5.2 Návrh didaktického zpracování dvou vyučovacích hodin

1. vyučovací hodina

Téma: Práce se symboly menory

Cíl: Studenti mají interpretovat symbolické významy židovské menory a převést, aplikovat tyto významy jako významné ve svém životě.

Obsah: Odborný výklad menory, viz výše uvedena kapitola 4.

Obecný výklad symbolu stromu

Meditace u zapáleného sedmiramenného svícnu

Výtvarné či literární zpracování vztahu těchto symbolů k „Já“

Metody: Odborný výklad, meditace, výtvarné a literární zpracování

Pracovní pomůcky: papírové skici formát A4, akvarelové barvy, pastelky, fixy, časopisy, psací potřeby

Scénář vyučovací hodiny:

-pracovní skupina sedí u kulatého či oválného stolu, uprostřed stolu stojí nezapálený svícen

-prostor pro případná osobní sdělení

-seznámení s tématem

-výklad symbolu menory (viz. Kapitola 5.)

-obecný výklad dvou hlavních symbolů menory – strom, hořící svíce

Symbol stromu – Slovník symbolů od Udo Beckera uvádí strom jako jeden z nejvýznamnějších a nejrozšířenějších symbolů. Jako představitel rostlinné říše byl kultovně uctíván jako symbol Božské postavy, či místo duchovních mocností. Listnatý strom je symbolem koloběhu znovuzrození života, který stále přemáhá smrt. Stále zelený jehličnan je symbolem nesmrtelnosti. Jednota koruny a kořenů stromu znázorňuje spojení života na zemi a nebes.

Velmi rozšířené jsou antropomorfní výklady. Strom je ztotožňován s člověkem. Kmeny střední Asie, Korea, Austrálie, uctívají stromy jako mýtické předky lidí. Rozšířené je i spojení s plodností (možno chápat také jako plodnost duchovní), s ohněm jako životní silou skrytou ve dřevu. Indická tradice zná představu obráceně rostoucího stromu. Bhagavadgíta, indický epos o stvoření světa, vykládá obrácený strom jako symbol

rozvoje jsoucna z prapočátku – kořeny reprezentují princip všech jevů, větve konkrétní a detailní uskutečnění tohoto principu. Obrácený strom se objevuje také jako strom života v židovském kabale nebo jako strom štěstí v islámu.

Strom, jehož kořeny jsou zakotveny v nebi a listí se rozprostírá v zemi, můžeme vyložit také tak, že nebe představuje prostor duchovní, zdroj skutečného života. Podstata života vychází z ducha. Plody ducha, plody našeho života se projevují ve spojení s materií, se zemí. Tím se stávají konkrétní, hmatatelné. Život se realizuje.

Strom v bibli se objevuje jako strom života, jako strom poznání dobra a zla. Symbolizuje rajskou plnost, kterou očekáváme.

Symbol svíce – symbol světla. Symbol individuální duše, vztahu ducha a hmoty - plamen stravující vosk. Hořící svíce v pohádkách představuje lidský život. V křesťanství pak představuje symbol světla a víry.³⁷

Význam svícnu je úzce spojen se světelnou symbolikou. V antice bývala lampa zavěšovaná na náhrobní stěny jako symbol života. V přeneseném smyslu se Bůh stává sám lampou: „Ty jsi moje světlo, Hospodine, Hospodin mi září do mých temnot.“³⁸ Slovo Boží se věřícímu stává pramenem světla a osvětluje jeho stezku.

Dva svícny po obou stranách oltáře představují radost pohanství a židovství nad narozením Spasitele. Radost židů podle slov Izaiášových³⁹ a pohanů podle ujištění apoštola Pavla.⁴⁰

Meditace: Studenti zapálí svícen, krátká meditace nad slyšeným textem, následují názorné, inspirační otázky typu: jaký strom představuji já, jaký strom bych rád představoval, co – kdo živí mé kořeny, co – kdo prosvěcuje mou korunu, jaké plody nese můj strom, plody mého života, jaký život ukrývám, co chci objevit ve své dřeni.

Zpracování tématu. Studenti dostanou možnost zpracovat a vyjádřit své vnímání tématu na skicový papír výtvarnou formou – kresba, malba, koláž či literární formou.

Nedokončené práce se zadáním rozšíření tématu na prostor Já - Bůh – Svět budou vypracovány mimo pracovní hodinu. V návazné vyučovací hodině se formou dobrovolné prezentace prací a diskusí vrátíme k tomuto tématu.

³⁷ Udo Becker: Slovník symbolů, str.286

³⁸ 2 S 22-29

³⁹ Iz 60,1-3

⁴⁰ Ef 5,8

2. vyučovací hodina

Téma: Práce se symboly menory

Cíl: Žáci mají prokázat vnitřní angažovanost na aplikaci významu symbolu menory v jejich osobním životě. Mají ocenit individuální vztah ostatních členů pracovní skupiny k symbolice menory.

Obsah : Uvedení do tématu

Krátká meditace

Reflexe předchozího zpracování tématu (symbol menory a Já) ve vztahu

JÁ-BŮH-SVĚT, čerpající z domácího zpracování.

Diskuse nad pracemi zaměřená na zobecnění konkrétního a shrnutí poznatého

Metody : meditace, Diskuse

Scénář : Úvodní modlitba, prohlídka prací studentů, které jsou vystaveny na nástěnce tak, aby se na ně mohli studenti během následující meditace soustředit.

Studenti zapálí svíce menory. Znovu je přečten její symbolický význam.

Na čistý list papíru, který je přiložen ke každé práci se mohou studenti vyjádřit jak je obohatilo spolužákovo vidění, vnímání daného tématu.

Studenti jsou vyzváni k diskuzi, k přenesení osobního vnímání i osobní zkušenosti na obecnou rovinu.

Závěrečná modlitba.

ZÁVĚR PRÁCE

Cílem této práce bylo upozornit na existenciální nutnost vést dospívající , mladé lidi k přemýšlení, hledání vazeb, vztahů, souvislostí, které propojují život poznatelný smysly – život přirozený s životem skrytým- nadpřirozeným, který vše přirozené oživuje.

V této práci jsem se zabývala významem symbolu a jeho řeči, která také řečí pohádek, mýtů a bájí, se kterými se každý jedinec setkává. Upozornila jsem na význam porozumění řeči symbolu k hlubšímu chápání sama sebe a světa, ve kterém mladý člověk dospívá. Na příkladu dvou stěžejních symbolů judaismu jsem se pokusila zprostředkovat mladé generaci pohled do odlišné kultury a poukázat na skutečnost, že odlišnost, cizost může ve své podstatě skrývat podobnost, která má základ v existenciální prazkušenosti člověka, související s lidskou duchovní dimenzí. Duchovní přesah, který každý skutečný symbol ukrývá, je tím, co sjednocuje, co vede ke společným cílům a hodnotám.

V koncepci práce jsem primárně vycházela z obecného osvětlení pojmu symbol a jeho projevu v literárních druzích, které jej užívají. Následně jsem stručně charakterizovala období adolescence z pohledu psychologie, s ohledem na vývoj kognice - stádium formálně logických operací, které je předpokladem porozumění řeči symbolu. Dále jsem se věnovala výkladu pojmů MENORA a MAGEN DAVID, jako dvěma hlavními symbolům judaismu. Závěr práce jsem věnovala didaktice symbolu a to část teoretickou a praktickou.

V neschopnosti žít svůj život, hledat svou cestu, inklinuje jedinec ke skupině, která mu dává určitý statut. Každá skupina, strana, aby měla sílu ke své existenci, směřuje, cílí k nějakému přesahu sebe sama. Protože symbol tento transcendentální smysl vlastní, zaštití se (ukryje se) právě tímto výstižným program obsahujícím „znakem“. Symbol tak může být nepochopen, redukován, zneužit.

Vést mladé lidi k porozumění symbolů znamená upozorňovat na ukazovatele, orientační značky na jejich cestě životem a naučit je číst.

Didaktika náboženské výchovy by se měla již od mladšího školního věku více zaměřovat na stěžejní oblast sdělovaného a na kořeny, ze kterých sdělené vychází. Předkládat k hledání, osvětlovat světlem symbolu.

Objevit symbol vyžaduje intuici. Ta je v určité míře daná každému. V našem tzv. civilizovaném, výstižněji řečeno technickém, nepřirodním světě, ztrácí intuice své místo v životě. Není trénovaná a rudimentuje. Proto musí v období kolem 9 let věku vstoupit do výuky také reflexe symbolu.

Náboženská didaktika by mohla být prostorem, kde se hovoří řečí symbolů, které člověka vedou do zákulisí života.

Práce se symboly může pomoci člověku hlouběji prožívat své religio, náboženské obřady, úlohu náboženství v lidské společnosti.

LITERATURA

Knižní vydání :

- 1) U.BECKER : *Slovník symbolů*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-612-8.
- 2) F.GOTTLIEB : *Symboly židovského života*. Praha : Tvorba, 1996. ISBN 80-85386-81-X.
- 3) V. HUŠEK : *Symbol ve filosofii Paula Ricoeura*. Svitavy : Trinitas, 2004. ISBN 80-86036-89-8.
- 4) M.LURKER : *Slovník biblických obrazů a symbolů*. Praha : Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-254-3.
- 5) L.MUCHOVÁ : *Vyslovit nevyslovitelné*. Brno : Brno, CDK, 2005. ISBN 80-7325-075-6.
- 6) M.NAKONEČNÝ : *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha : Academia, 1997. ISBN 80-200-0625-7.
- 7) J.NEWMAN , G. SIVAN : *Judaismus od A – Z*. Praha : Sefer s.r.o., 1992. ISBN 80-900895-3-4.
- 8) A.PLHÁKOVÁ : *Učebnice obecné psychologie*. Praha : Academia, 2004. ISBN 80-200-1387-3.
- 9) G.G SCHOLEM : *Davidova hvězda*. Praha : Nakladatelství Franze Kafky, 1995. ISBN 80-85844-07-9.
- 10) M.VÁGNEROVÁ : *Vývojová psychologie*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- 11) *Bible*. Praha : Česká biblická společnost, 1993. ISBN 80-900881-7-1

Časopisecké statě :

- 12) J. LION : *Davidova hvězda v pražském znaku*. Židovská ročenka 5716 (1955 –1956) Rada židovských náboženských obcí ČR. Signatura 55535/5716a.
- 13) J.D. AUSTERLITZ : Je „Hvězda Davidova“ znakem židovským? Je hvězdou? Je Davidovou? Jüdische kultur, vydalo ÚŽ odbor školský a kulturní Židovské museum – knihovna, signatura 59.602

Elektronické dokumenty :

- 14) M.GOLDBERGER . : *Ein Gang durch die Geschichte Israels..*
<http://www.menora.de/menorademo/001meno/essay.htm> (datum stažení 7.3.2006)

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce s názvem ŽIDOVSKÉ SYMBOLY JAKO PŘÍKLAD PRO ROZVÍJENÍ SYMBOLOVÉ DIDAKTIKY V NÁBOŽENSKÉ VÝCHOVĚ ADOLESCENTŮ se zabývá symbolem a jeho využitím v náboženské výchově v období adolescence. Zahrnuje výklad symbolu a jeho řeči. Charakteristiku adolescentního věku s ohledem na schopnost porozumět symbolům. Výklad dvou stěžejních symbolů judaismu Magen David a Menora. Teorii symbolové didaktiky. A scénář dvou vyučovacích hodin, jako praktickou ukázkou práce se symbolem.

This work with the title JEWISCH SYMBOLS AS AN EXAMPLE FOR THE DEVELOPMENT OF DIDACTICS OF SYMBOLS IN THE RELIGIOUS EDUCATION OF ADOLESCENTS exists of: explanation of the symbol and its meaning, characterization of the adolescent period and ability to understand the language of symbols, theoretical explanation of the two main symbols of the Jewish Kultur – Magen David and Menora, theory of the didactic of symbols, script for two lessons with practical examples of work with the symbols.

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
TEOLOGICKÁ FAKULTA
knihovna
Kněžská 8
370 01 Česká Budějovice